

STRUČNI SURADNICI U OSNOVNOŠKOLSKOM SUSTAVU RH

ELABORAT

Autori:

doc. dr. sc. Domagoj Švegar, voditelj istraživanja

Jasna Borbelj Čeko, mag. psych.

Kristina Krulić Kuzman, mag. psych.

Mia Rogić, mag. psych.

Diana Viduka, mag. psych.

Maja Bijelić, mag. psych.

Ivana Zelić, mag. iur.

Antonia Zrilić, mag. psych.

Iva Jakšić, mag. psych.

Jasmina Tumpić, mag. psych.

Dora Daraboš, univ. bacc. psych.

Barbara Paušak, univ. bacc. psych.

Sandra Zgodić, univ. bacc. psych.

Ivana Sušanj, dipl. psih. prof.

Objavljeno 19. veljače 2020. godine

www.psiholoskoproljece.org

Psihološko proljeće

UVOD

Škola je druga najvažnija zajednica kojoj dijete pripada tijekom svojeg razvoja te u njoj provodi velik dio svoga vremena (Berk, 2015). Upisom u školu zadaća osiguravanja optimalne podrške za socijalni i akademski razvoj djeteta nije više samo na roditelju i obiteljskoj zajednici, nego i školi. Dok se obiteljski sistem ne može planirati i sustavno organizirati te je svako dijete „dobilo svoje karte“ za život, škola mora biti mjesto gdje je svima podjednako dana prilika da se razvijaju u skladu sa svojim mogućnostima.

Kontinuirano pružanje takve podrške djetetu je jedno od osnovnih dječjih prava, budući da je jedan od osnovnih preduvjeta za neometanu edukaciju, odnosno školovanje, zaštićeno Konvencijom o pravima djeteta (EFPA, 2001). Psihološki uvjeti (Berk, 2015) – emocionalna stabilnost, osjećaj sigurnosti, pripadanja, samopouzdanje, odsustvo straha i strepnje, mogućnost koncentriranja i fokusiranja na školske obaveze – osnovni su preduvjeti uspješnom školovanju djeteta. Iako nisu tako konkretni poput toga ima li dovoljno hrane, odjeće i školski pribor, itekako su vidljivi kada izostaju. Dijete se bez tih preduvjeta ne može fokusirati na školu, nego na samoodržanje, ne može adekvatno savladavati školske obaveze, jer se mora baviti svojim strahovima i brigama. Pravo na neometeni razvoj u skladu sa svojim potrebama pravo je jednake važnosti kao i pravo na neometeno školovanje, prema Konvenciji (EFPA, 2001). S obzirom da dijete u školskom razdoblju postavlja temelje osobnosti, stvara temeljna uvjerenja o svijetu i gradi samopouzdanje (Berk, 2015), od neizmjerne je važnosti da se škola bavi i brine o razvoju djeteta, a ne samo o kurikulumu i mogućnostima djeteta da ga prati.

Suprotno očekivanjima, problemi mentalnog zdravlja itekako su prisutni kod djece kao i kod odraslih. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, 20 % **djece ima neki psihički poremećaj. I hrvatska istraživanja potvrđuju tu brojku (Muslić, 2018). Svako peto dijete u dobi od 12 godina ima psihičkih problema, a svako deseto razvije i kliničku depresiju.** Otprilike trećina djece su zlostavljana fizički, psihički ili seksualno (Bilić i sur., 2012). To znači da u jednoj hrvatskoj školi prosječne veličine od oko 350 učenika 100-injak učenika doživjelo je iskustvo zlostavljanja, 70-ak učenika ima psihičkih teškoća, a 35 se već u toj dobi bori s depresijom. Već u tako mladoj dobi velik broj učenika se, umjesto s djetinjstvom, igrom i istraživanjem svijeta, bori s teškim emocijama i životnim iskustvima. Prvi znakovi psihičkih tegoba javljaju se najčešće u dječjoj i adolescentskoj dobi, a ako nisu pravovremeno tretirani utječu na daljnji razvoj, životne odluke i razvijaju se često u cjeloživotne psihičke poremećaje i bolesti (Berk, 2015). Polovica svih mentalnih poremećaja počinje se razvijati prije 14. godine, a tri četvrtine do sredine 20-ih godina (Dragaš Zubalj i Roviš, 2019).

Iz toga se nameće zaključak da je u cilju, ali i odgovornost svake škole da pravodobno primijeti i reagira na prve znakove psihičkih teškoća kod pojedinog djeteta. To znači omogućiti adekvatnu procjenu vrste i ozbiljnosti teškoća. Iluzorno je očekivati da isto mogu činiti osobe nedovoljno stručne za područje **mentalnog zdravlja – učitelji, pedagozi, edukacijski rehabilitatori ili socijalni pedagozi. Učitelji su zaduženi za educiranje u okviru svojeg predmetnog kurikuluma, socijalni pedagozi zaduženi su za teškoće u ponašanju, edukacijski rehabilitatori za razvojne teškoće kod djece, pedagozi za organiziranje odgojno obrazovnog procesa u školi i unapređenje kvalitete nastave, no psiholozi su**

zaduženi za emocionalno zdravlje djece. Jedino stručnjak za mentalno zdravlje, odnosno školski psiholog može u realnom vremenu procijeniti teškoće kod djeteta i pružiti mu pomoć (Farrell, 2010; Forlin, 2010). Niti jedan drugi stručnjak u školi nema znanja, vještine niti je licenciran da procjenjuje i donosi adekvatne odluke po pitanju psihičkog zdravlja djeteta (Farrell, 2009). Iako odgojno-obrazovni (stručni) djelatnici provode velik dio vremena s djecom i najčešće su prvi koji bi primijetili teškoće kod djeteta, istraživanje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o zdravstvenoj pismenosti stručnih djelatnika pokazuje da kada ih i primijete, ne znaju što učiniti ili osjećaju nesigurnost (Muslić, 2018).

Zbog toga je izrazito bitno da je u svakom kolektivu prisutna kontinuirana podrška psihologa učiteljima. Jedino u kontinuiranom kontaktu sa psihologom učitelji i drugi stručnjaci mogu na vrijeme prepoznati rizično i ranjivo dijete. Učitelji i drugi stručnjaci mogu prilagoditi pristup i oblikovati školske zahtjeve djetetu jedino temeljem psihološke procjene koje su točno individualne potrebe takvog djeteta (Hagemeier i sur. 1998). Temeljem toga slijedi zaključak kako je svakoj školi nužan stručnjak za mentalno zdravlje, odnosno psiholog koji pruža podršku učiteljima koji su u direktnom kontaktu s ranjivom skupinom djece. Pruža im podršku u procjeni je li djetetu potrebna pomoć, ali i u prilagođavanju pristupa djetetu koje se aktualno bori sa životnim krizama, životnim prilagodbama ili mentalnim teškoćama (Farrell, 2010). Sve češće učitelji imaju problem s agresivnom djecom, s djecom koja prelaze granice autoriteta i pravila, zbog čega je podrška psihologa učitelju, kao i timska suradnja psihologa s drugim stručnjacima (npr. socijalnim pedagogom) u takvoj situaciji izrazito bitna. Prvenstveno iz razloga što je u pozadini takvog ponašanja često prisutna emocionalna glad, potreba za emocionalnom podrškom. Učitelji u nizu međunarodnih istraživanja potvrđuju važnost ove podrške, jer stručni suradnici, učenici i roditelji škola diljem svijeta iskazuju potrebu za podrškom od strane psihologa, odnosno stručnjaka mentalnog zdravlja (Reinke i sur., 2011; Farrell, Jimerson, Kalambouka i Benoit, 2005).

Uloga psihologa je i emocionalna podrška djeci s posebnim potrebama, a posebne potrebe imaju sva djeca izvan okvira, kako one s razvojnim teškoćama, tako i ona darovita. Sva djeca koja se ne snalaze sa svojim kapacitetima, bila ona slabija od očekivanih ili veća od očekivanih, mogu razviti niz socioemocionalnih teškoća, zbog čega zahtijevaju poseban pristup i dodatnu emocionalnu podršku (EFPA, 2001). Djeca s razvojnim teškoćama i teškoćama u učenju u školi često imaju „svoje stručnjake“: najčešće socijalne pedagoge ili edukacijske rehabilitatore, fokusirane na razvojnu problematiku i teškoće savladavanja školskih obaveza. No, fokusiranjem na te specifične teškoće ne može se obuhvatiti cjelokupno stanje djeteta (Berk, 2015). Zato je izrazito bitno multidisciplinarno pristupanje djetetu, ne zanemarujući psihološki aspekt djeteta. Emocionalne teškoće se često pojavljuju kod takve djece, jer se teško nose s kašnjenjem u razvoju i frustracijama uslijed nemogućnosti praćenja pravila ili svojih vršnjaka (Tomljanović, 2019). Darovita djeca (Webb, 1993) povremeno prolaze ispod radara, što za njih može biti itekako frustrirajuće iskustvo. Takva djeca povremeno nesvjesna svojih kapaciteta, mogu neprepoznata propadati i razviti mentalne teškoće. Ako su i prepoznata, povremeno su tretirana kroz njihove talente, a ne kroz njihovu osobnost, što ne može biti zdravo za njihov razvoj. Uloga psihologa ih je procijeniti i pružiti im podršku. No, podršku treba pružiti i stručnom osoblju, ako se tijekom nastave ili tretmana ne

znaju nositi s djetetovim reakcijama i trebaju savjet. Pod posebnim stresom su roditelji takve djece (Morawska i Sanders, 2009), koji upravo u školi mogu pronaći podršku na svom putu prihvaćanja djetetovih teškoća i borbe za svoje dijete i njegove potrebe.

Osim djece s posebnim potrebama, svako dijete može prolaziti kroz životna iskustva i faze koje ne može savladati. Suprotno očekivanjima, nijedno dijete nije rođeno otporno. Frustracije i teška životna iskustva ga ne očvršćuju ako su veći od njegovih kapaciteta za suočavanje. Dijete u svojim krhkim godinama može proživjeti smrt voljenih osoba, rastavu, siromaštvo, nasilje u obitelji, zlostavljanje, bullying, neprihvaćenost, gubitak doma itd. Dijete može reagirati rastom i razvojem u takvim situacijama jedino ako ima kapaciteta da se s tim iskustvima nosi (Berk, 2015). Tada kažemo da je dijete otporno. Ako nije, teško se nosi sa situacijama i tada razvija simptome. Otpornost je rezultat unutarnjih snaga kojima dijete može spriječiti ili umanjiti štetne utjecaje na koje nailazi te da se nastavi razvijati unatoč njima (Roviš, 2018). Nisu sva djeca došla iz stabilnih, staloženih obitelji, nisu su sva djeca mogla učiti od roditelja savršene komunikacijske vještine, vještine suočavanja, emocionalne regulacije i samosmirivanja itd. Iz toga razloga od izrazite je važnosti da svakom djetetu bude omogućena sustavna emocionalna podrška u sklopu škole (Merrell, Ervin i Gimpel, 2011). Što kasnije primijetimo da se muči i što mu kasnije pomognemo, povećavamo vjerojatnost razvoja psihičkih teškoća. Jedino školski psiholog može prepoznati je li dijete kapacitirano da se nosi s tim frustracijama (Farrell, 2009). **Jedino on može pružati kontinuiranu podršku stručnom osoblju u realnom vremenu kada god netko primijeti da neko dijete nije dobro. Jedino se takva podrška može smatrati pravovremenim reagiranjem.** Često rizična djeca prolaze ispod radara, jer ostali stručnjaci u školskom sustavu nisu obrazovani da ih primjećuju, a ni forma njihova zanimanja ne ostavlja puno prostora za fokusiranje na mentalno zdravlje djece (Muslić, 2018). Ostavljamo li tako djecu nepotrebno ranjivom za razvoj većih psihičkih problema?

Argument da se svako takvo dijete može slati vanjskom stručnjaku za pomoć, pada u vodu, ako osoblje ne zna prepoznati dijete, vrstu njegovih teškoća ili ozbiljnost situacije (Hagemeier i sur. 1998). Čak i da prepoznaju adekvatno teškoće, aktualno se i mjesecima čeka red na pomoć od strane vanjskog psihologa ili dječjeg psihijatra. U periodu do prvog kontakta s nekim vanjskim stručnjakom, svako dijete trebalo bi moći pomoć i podršku primati u neposrednoj okolini škole (Merrell i sur., 2011). Postavlja se i pitanje hoće li svako dijete u životnoj krizi ili dijete s posebnim potrebama (što može biti trajno stanje) morati odlaziti izvan svojeg sigurnog kruga škole u potrazi za pomoći ili samo podrškom. U nekim državama psihološka pomoć i podrška djeci i stručnom osoblju škole osigurana je kroz vanjske konzultantske i savjetodavne kuće (Jimerson i sur., 2009), no tim se modelom izmješta osoba od povjerenja iz škole. Gubi se osobni kontakt s djecom, što otežava uspostavljanje povjerenja djece prema stručnjaku. S obzirom da se radi o osjetljivim godinama, gdje djeca tek osvještavaju svoje potrebe te često reagiraju spontano pod utjecajem emocije, pozicija psihologa kao sigurnog utočišta kojem uvijek mogu „otrčati“ kada zatrebaju, takva pozicija osigurava da će više djece i zatražiti pomoć ili savjet. Ako se psihologa izmjesti iz škole, takav se spontani kontakt gubi, dijete se mora obraćati još jednoj osobi prije nego se obrati stručnjaku za mentalno zdravlje. Povećanje ljudi u lancu i koraka do direktnog kontakta sa stručnjakom, smanjuje vjerojatnost da će dijete zatražiti pomoć. Zato jedino pružanjem stalno prisutnog

psihologa u školi kao sigurnog utočišta djetetu, možemo tvrditi da smo učinili sve u našoj moći da budu otpornija na stresore i mentalne bolesti.

No nije cilj psihologa u školama samo gašenje požara. Dapače, svaki problem je lakše riješiti i bolest zaliječiti u svojim začetima nego u razbuktanoj fazi, pa tako i djetetu lakše je pomoći i izvući se iz ralja mentalnih teškoća, ako mu se pomaže dok su simptomi blagi. Psiholog kroz psihološko savjetovanje prevenira razvoj mentalnih teškoća, odnosno održava mentalno zdravlje djeteta. Školski psiholog ima ulogu školskog savjetnika, kojem se svako dijete može obratiti kada je pod stresom, pritiskom, ako mu se događa u životu nešto što samo ne mogu savladati (Farrell, 2009). **Pomaže djetetu na način da savjetuje i pruža podršku u savladavanju životnih događaja i kriza i time prevenira razvoj emocionalnih teškoća (EFPA, 2001; Roe, 2011). Prevencijsku ulogu psihologa u školi i zajednici EFPA (2001) smatra najvažnijom ulogom i standardom razvijenog društva.**

Oni nemaju ulogu samo pomagati onima s aktivnim teškoćama, nego i održavati emocionalno zdravlje sve djece i prevenciju psihičkih bolesti kod sve djece. Da bi to postigli, provode preventivne programe – educiraju o mentalnom zdravlju i bolestima, o adekvatnoj brizi za sebe, emocionalno opismenjuju djecu, uče ih pokazivati emocije i stavove na adekvatan način, uče ih izbjegavati rizična ponašanja i rizične situacije (Roe, 2011). Očekivati da o svemu tome uče u krugu svoga doma u potpunosti je ignorantno. Ne može se očekivati od svakog roditelja da zna o mentalnom zdravlju jednako neovisno o svojem životnom iskustvu i mogućnostima, niti očekivati isti angažman, s obzirom na različite životne situacije. Na školi je da sustavno educira djecu, što je jedini način da se osigura podjednaka startna pozicija za svu djecu, bez obzira iz kakvih životnih uvjeta dolazila (EFPA, 2001). Na primjer dijete iz obitelji gdje su prisutni konflikti nema jednake uvjete za život i razvoj kao i dijete iz stabilne obitelji. Iako dijete iz prve vjerojatno uči agresivnije ili submisivnije načine reagiranja od potonjeg, educiranje djeteta o adekvatnoj komunikaciji u školi, kao i mogućnost primanja individualne podrške psihologa, mogli bi mu omogućiti da život gradi drugačije i kroči istim „sretnim“ stopama kao i dijete iz stabilne obitelji.

Psiholog pruža utočište, sigurnu luku u kojoj dijete može rješavati svoje frustracije, iznositi svoje brige i dobiti podršku za svoje odluke, snagu i mir. No, školski psiholog ima i centralnu savjetodavnu ulogu u cijelom školskom kolektivu, što je indirektno oblik zaštite djece (Farrell, 2009). Da bi se djeca adekvatno razvijala i okruženje treba biti zdravo i adekvatno, pa tako i školsko okruženje (EFPA, 2001). Zbog toga školski psiholog predstavlja podršku za cijelu školu, kako djecu, tako i učitelje i ostalo stručno osoblje (Roe, 2011). Budući da se svijet mijenja rapidnom brzinom, u skladu s rapidnom globalizacijom, tehnologijom i drugim društvenim promjenama, jasno je da podršku treba i stručno osoblje, kako bi adekvatno, a ne nauštrb sebe ili djece, prilagođavalo svoj pristup u radu. I stručno osoblje povremeno treba podršku psihologa, ako se nalaze u situacijama prezahtjevnim za njihove kapacitete suočavanja. Jedino pravovremena podrška stručnom osoblju u takvim situacijama osigurava održavanje kvalitete učiteljske profesije i sigurnog okružja cijele škole (Farrell i sur., 2005).

Često se kroz medije provlače teme preangažiranih roditelja, roditelja koji puno rade, nedosljednih odgojnih metoda roditelja, no provlače se i teme grubih učitelja i bezobrazne i

agresivne djece. Teme se raspliću u medijima što razvija visok stupanj nesigurnosti i nemira u svim sudionicima školskog sustava. Upravo figura savjetnika zaduženog za stvaranje ozračja sigurnosti i podrške svima mogla bi pomoći u ova nesigurna vremena (EFPA, 2001). No, nažalost nesigurna vremena prati i financijska potkapacitiranost javnog sustava, štednja gdje god je moguća. A moguća je tamo gdje je najmanje primjetna, gdje se posljedice vide tek kroz odgođeno vrijeme od par mjeseci ili godina, tamo gdje laicima odnos uzroka i posljedica nije dovoljno jasan, dovoljno da na to nitko ne reagira. Financijski nažalost odlučuju u teškim socioekonomskim prilikama uštedjeti na prevenciji i mentalnom zdravlju. Odlučuju po principu gašenja požara, te usmjeruju novce eventualno tamo gdje se već razvijene mentalne bolesti liječe, tamo gdje se zbrinjavaju osobe koje ne mogu funkcionirati u društvu zbog bolesti (Cook, Jimerson i Begeny, 2010). Djeca s druge strane i dalje su odgovornost svojih roditelja, te se većina odgovornosti i dalje prebacuje na njih. Što i roditelje i obitelj stavlja u nezavidnu poziciju, budući da nemaju svi jednake mogućnosti suočavanja, a povremeno su i sami uzroci teškoća kod djeteta.

Posljedice nepravovremenog zbrinjavanja djece ne moraju biti odmah primjetne, niti očite, jer dijete ne djeluje aktivno u društvu kao odrasla osoba. No, iako posljedice nisu promptne niti očite, samo u jednoj generaciji djece ostavljaju traga. Netretirano dijete izgubit će djetinjstvo i prilike za razvoj potencijala, a društvo će to tek osjetiti kada jednog dana to dijete odraste i postane briga društva i kronično bolesna osoba. Čak i da dijete ne razvije psihičku bolest, bez prisustva stručnjaka za mentalno zdravlje i sustavne brige za zdravlje u formativnim godinama, može gajiti i razvijati krive načine suočavanja i jednog dana odrasti u nasilnika ili osobu kojoj će trebati socijalna skrb (Bilić i sur., 2012; Jelic Tuscic, Buljan Flander i Mateskovic, 2013). U društvu gdje 20% budžeta otpada na socijalno zbrinjavanje Šućur, Babić, Urban i Baran, 2016), znajući da socijalno ugrožene obitelji generiraju nove socijalno ugrožene pojedince, od neizmjerne je važnosti preusmjeriti dio financijskih sredstava u prevenciju daljnjeg razvoja socijalno ugroženih pojedinaca. Prevencija je moguća u začecima razvoja osobe, tamo gdje je sustavni pristup svakom djetetu moguć – u školi.

Cijeli Zapad i Daleki istok (Forlin, 2010; Jimerson i sur., 2009) prepoznaju važnost instituta psihološke procjene, podrške i savjetovanja u školskoj dobi. Kako bi institucija mogla profitirati od zapošljavanja psihologa, odnosno kako bi mogla iskoristiti sve prednosti (specifična znanja i vještine) stručnjaka mentalnog zdravlja, Američko udruženje školskih stručnjaka za mentalno zdravlje (ASCA, 2005) predlaže omjer broja djece prema broju psihologa 250:1. Udruženja postavljaju standarde kvalitetnog rada psihologa, odnosno uvjete u kojima psiholog može ispunjavati sve svoje glavne uloge, a ne samo neke. Ako sve škole nemaju psihologa, psihološka podrška djeci je na razini reagiranja, odnosno psiholog nema vremena za prevenciju, brigu o zdravlju svih učenika, a time i društva, nego samo reagirati na krizna stanja kod pojedinih učenika. Sve dok se psiholozima ne pruži povjerenje i politički ne bude podržana njihova pozicija kao važnog aktera društvenih promjena, promjena nabolje neće biti (Curtis, Hunley i Grier, 2002). Međunarodna istraživanja potvrđuju smanjenje „ispadanja“ iz škole, delikvencije i „bullyinga“ u školama gdje je omogućena kontinuirana psihološka podrška. To je manje „ispadanja“ iz sustava i problema u ponašanju, što je manji omjer između broja djece i psihologa (Carrell i Carrell, 2006). Rezultati ukazuju da je utjecaj školskog psihologa veći na djecu koja

dolaze iz težih socioekonomskih uvjeta, što je još jedan dokaz kako uloga psihologa može mijenjati društvo.

Školski psiholog je primarna figura u prevenciji, dijagnostici i intervenciji kako u školi, tako i u cijeloj zajednici (Farrell, 2009). Sve dok politika to ne prepozna, sve dok ne postavi školskog psihologa u svaku školu kako bi se preduvjeti za razvoj sve djece ujednačili (Oakland i Jimerson, 2007), u biti će štedjeti na mentalnom zdravlju naše djece, a time i mentalnom zdravlju našeg društva. **Sve dok stručnjak za mentalno zdravlje ne bude prisutan tamo gdje se formiraju temelji osobnosti i kompetencija za život svakog djeteta, imat ćemo velik broj odraslih ljudi sa psihičkim bolestima, ljudi s tužnim sudbinama, tužnim obiteljima i potkapacitiranim ljudima bez znanja i entuzijazma, društvo puno nasilja, agresije i ovisnosti. Jedino briga o mentalnom zdravlju djece prevencija je mentalnih bolesti odraslih ljudi i socijalnih ugroza u društvu.**

ISTRAŽIVAČKI CILJEVI I PROBLEMI

Istraživanje je imalo sljedeće ciljeve:

1. izraditi bazu podataka o stručnim suradnicima za sve osnovne škole u RH,
2. ustanoviti strukturu i broj stručnih suradnika zaposlenih u osnovnim školama,
3. provjeriti zapošljavaju li osnovne škole odgovarajuće stručne suradnike u dovoljnom broju i na način propisan državnim pedagoškim standardom.

Sukladno istraživačkim ciljevima definirana su dva ključna istraživačka pitanja:

1. Utvrditi za svaku osnovnu školu broj upisanih učenika, broj učenika s teškoćama te broj i postotak radnog vremena za svaku od sljedećih kategorija stručnih suradnika:
 - a) pedagog,
 - b) psiholog,
 - c) knjižničar,
 - d) stručni suradnik edukacijsko-rehabilitacijskog profila (socijalni pedagog, logoped ili edukacijski rehabilitator – defektolog)
 - e) ostali (zdravstveni i socijalni radnik).
2. Identificirati svaku pojedinu osnovnu školu koja u odnosu na državni pedagoški standard ima nedovoljan broj ili neadekvatan profil stručnih suradnika.

PRAVNI OKVIR

Člankom 5. [Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi](#) (dalje u tekstu: Zakon) propisano je da se državnim pedagoškim standardima utvrđuju materijalni, kadrovski, zdravstveni, tehnički, informatički i drugi uvjeti za optimalno ostvarivanje nacionalnog kurikuluma, drugih kurikularnih dokumenata i nastavnih planova i programa, radi osiguravanja jednakih uvjeta poučavanja i učenja te cjelovitog razvoja obrazovnog sustava u RH.

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (dalje u tekstu: DPS), kojeg na prijedlog Vlade RH donosi Hrvatski sabor, u članku 14. (st. 1.-5.) propisuje sljedeće norme kojima se definira vrsta i broj stručnih suradnika u osnovnim školama:

- (1) Stručni suradnici potrebni za odgojno-obrazovni rad osnovne škole jesu: pedagog, psiholog, stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila, knjižničar i zdravstveni radnik.
- (2) Svaka redovita osnovna škola koja ima do 180 učenika zapošljava 2 stručna suradnika od kojih jedan mora biti pedagog.
- (3) Osnovna škola koja ima više od 180, a manje od 500 učenika zapošljava 3 stručna suradnika. Škola koja ima više od 500 učenika zapošljava 4 stručna suradnika.
- (4) Osnovna škola koja ima od 15 do 20 učenika s rješenjem o primjerenom obliku školovanja, integriranih u redovite razredne odjele, ima pravo na stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila.
- (5) Zdravstveni radnik zapošljava se sukladno potrebama učenika škole uz odobrenje ministarstva nadležnog za obrazovanje.

[DPS donesen 2008. godine](#), propisuje da sve osnovne škole najkasnije do kraja 2012. godine moraju dostići norme o broju stručnih suradnika propisane člankom 14. st. 2. i 3., a [izmjenama i dopunama DPS-a iz 2010. godine](#), taj je rok prolongiran za 5 godina. Dakle, prema normama koje vrijede **od 31. prosinca 2017. godine, svaka škola koja ima više od 500 učenika zapošljava 4 stručna suradnika, svaka osnovna škola koja ima više od 180, ali ne više od 500 učenika zapošljava 3 stručna suradnika, dok svaka škola sa 180 ili manje učenika zapošljava 2 stručna suradnika od kojih jedan mora biti pedagog.**

Nadalje, DPS propisuje da osnovna škola koja ima od 15 do 20 učenika s rješenjem o primjerenom obliku školovanja, integriranih u redovite razredne odjele, ima pravo na stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila. To upućuje na zaključak da je najvjerojatnije cilj zakonodavca bio omogućiti zapošljavanje više od jednog stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila, u slučaju ako škola ima višestruko više od 20 učenika s rješenjem o primjerenom obliku školovanja. U vezi navedene odredbe [zatraženo je tumačenje Ministarstva znanosti i obrazovanja](#), međutim tumačenje nije dostavljeno u roku 30 dana od dostave upita, odnosno do dana objave ovog elaborata.

METODOLOGIJA

Ne računajući glazbene i druge umjetničke škole, u Republici Hrvatskoj ukupno je 913 ustanova koje provode osnovnoškolski program, a u njih je upisano ukupno 317148 učenika. U 33 ustanove, koje pohađa 2592 učenika, provode se isključivo programi za učenike s teškoćama u razvoju. Ovaj elaborat obuhvaća preostalih 880 škola koje provode redovite osnovnoškolske programe, a u njih je upisano 314566 učenika.

VARIJABLE

U svrhu provjere istraživačkih problema, operacionalizirane su sljedeće varijable:

- broj zaposlenih pedagoga,
- broj zaposlenih psihologa,
- broj (i vrsta) zaposlenih stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
- broj zaposlenih knjižničara,
- broj zaposlenih zdravstvenih radnika,
- ukupan broj učenika,
- broj učenika s teškoćama u razvoju.

PROCEDURA

U sklopu istraživanja prikupljeni su podaci o broju i vrsti stručnih suradnika za svaku pojedinu školu. Osim toga, prikupljeni su i podaci o ukupnom broju učenika i broju učenika s teškoćama u razvoju, jer se ovisno o tim faktorima utvrđuju kadrovski uvjeti, odnosno broj i vrsta stručnih suradnika, sukladno odredbama DPS-a.

Podaci o ukupnom broju učenika i broju učenika s teškoćama preuzeti su pomoću aplikacije „[ŠER - školski e-rudnik](#)“, u kojoj se prikazuju podaci iz e-matice, koja se kontinuirano ažurira. Aplikacija međutim ne sadrži podatke o zaposlenicima osnovnih škola. S obzirom na to da [Zakon](#) (članak 28., stavak 11.) školama propisuje obvezu objavljivanja godišnjeg plana i programa rada škole (dalje u tekstu: GPP), podaci o broju, vrsti i radnom vremenu stručnih suradnika prikupljeni su s njihovih mrežnih stranica, iz pripadajućih GPP-a.

Međutim, oko 10% škola nije na mrežnoj stranici imalo dostupan GPP za tekuću školsku godinu ili GPP nije sadržavao podatke o radnom vremenu stručnih suradnika. S obzirom na to da do datuma objave ovog elaborata MZO nije odgovorilo na zahtjev za pristup informacijama dostavljen krajem 2019. godine, odnosno MZO nije dostavilo traženi GPP za 46 škola, podaci o broju i vrsti stručnih suradnika su za manji dio škola dobiveni na temelju:

- prošlogodišnjeg GPP-a;
- drugih dostupnih informacija na školskim mrežnim stranicama, poput objave rezultata javnog natječaja za radno mjesto stručnog suradnika i slično;
- terenskih informacija (koje su neformalno dostavili zaposlenici škola);
- informacija prikupljenih u telefonskom kontaktu s odgovornom osobom u školi.

Baza podataka izrađena na taj način sadrži podatke o:

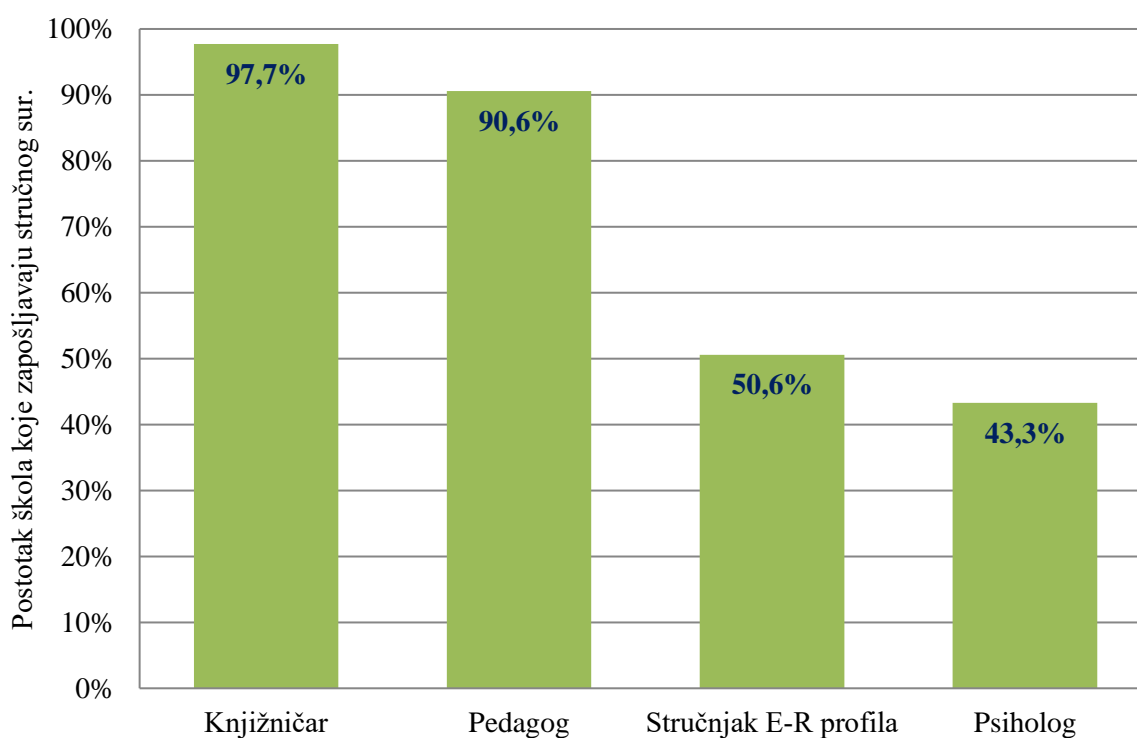
- ukupnom broju učenika te o ukupnom broju učenika s teškoćama u razvoju i njihovom rasporedu u odjeljenja za svaku od 880 osnovnih škola;
- zaposlenim stručnim suradnicima (pedagog, psiholog, knjižničar, stručni suradnik edukacijsko-rehabilitacijskog profila) edukacijski rehabilitator i zdravstveni radnik.

Zdravstveni i socijalni radnici izostavljeni su iz prikaza rezultata, jer je udio svake od tih dviju kategorija u ukupnom broju stručnih suradnika iznosio ispod 1%.

REZULTATI

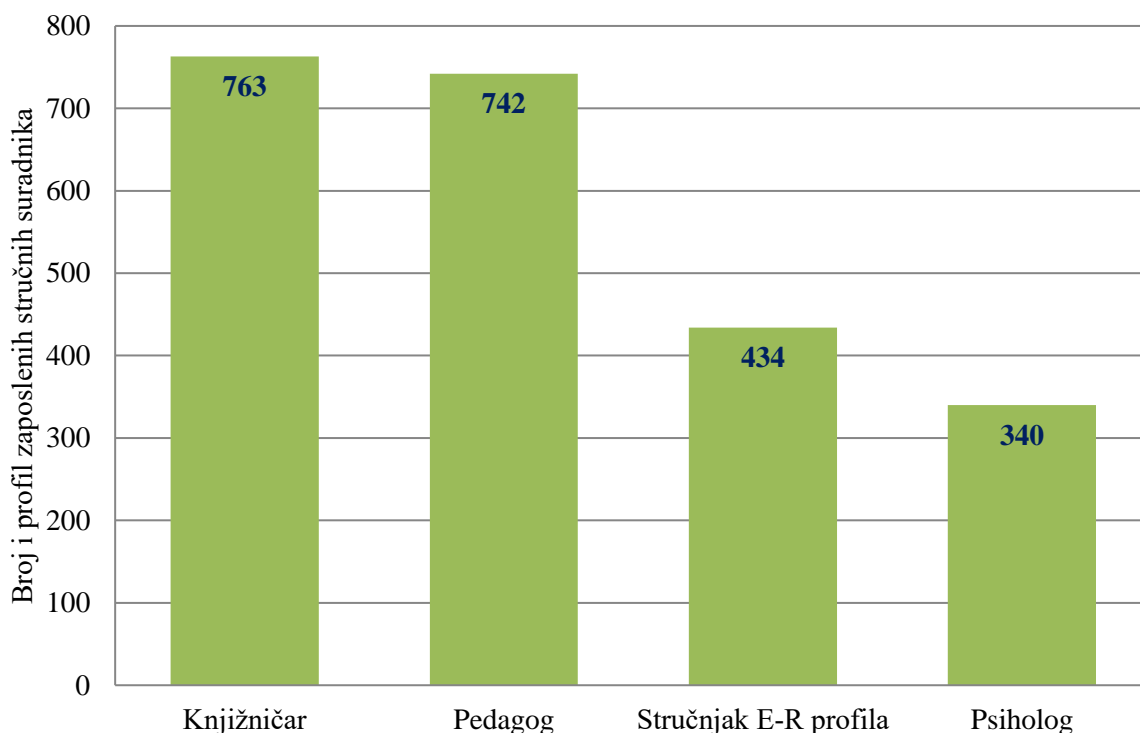
Nakon izrade baze podataka za svih 880 osnovnih škola u RH (PRILOG A), provedene su analize. Ustanovljeno je da su na radnim mjestima stručnih suradnika knjižničari zaposleni u 97.7%, pedagozi u 90.6%, stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog profila u 50.6%, a psiholozi u 43.3% osnovnih škola u RH (Slika 1).

Slika 1. Postotak osnovnih škola u kojima je na radnom mjestu stručnog suradnika zaposlen: knjižničar / pedagog / stručnjak E-R profila / psiholog (N=880)

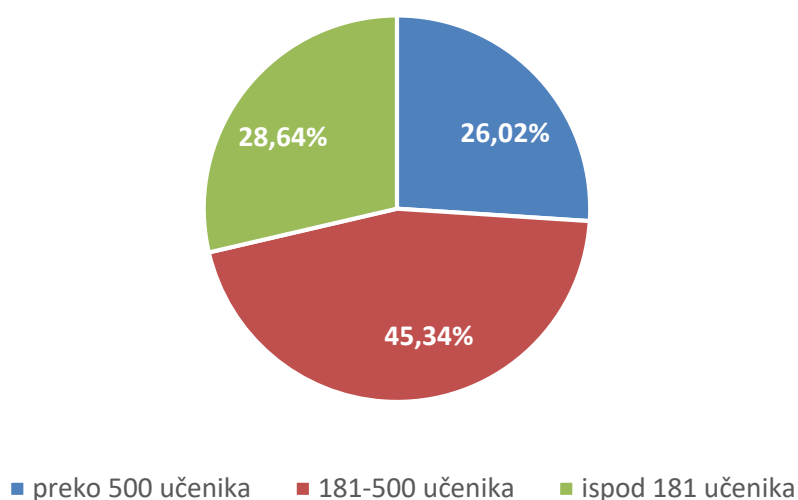
Uzimajući u obzir korekciju za radno vrijeme (na način da se 2 suradnika zaposlena na 50% radnog vremena računaju kao 1 suradnik), u 880 osnovnih škola je na radnim mjestima stručnih suradnika zaposleno: 763 knjižničara, 742 pedagoga, 434 stručnjak E-R profila i 340 psihologa (Slika 2). U svim narednim analizama, broj stručnih suradnika je procijenjen na isti način, temeljem ukupnog broja radnih sati.

Slika 2. Ukupan broj stručnih suradnika zaposlenih u svih 880 osnovnih škola u RH, s obzirom na profesiju

S obzirom na broj upisanih učenika, u narednim analizama škole su podijeljene u tri skupine s obzirom na broj učenika u pojedinim školama. Od ukupno 880 škola, 229 (26.02%) ih je s više od 500 upisanih učenika; u 399 škola upisano je 181 do 500 učenika (45.34%), a preostale 252 (28.64%) škole pohađa 180 ili manje učenika (Slika 3).

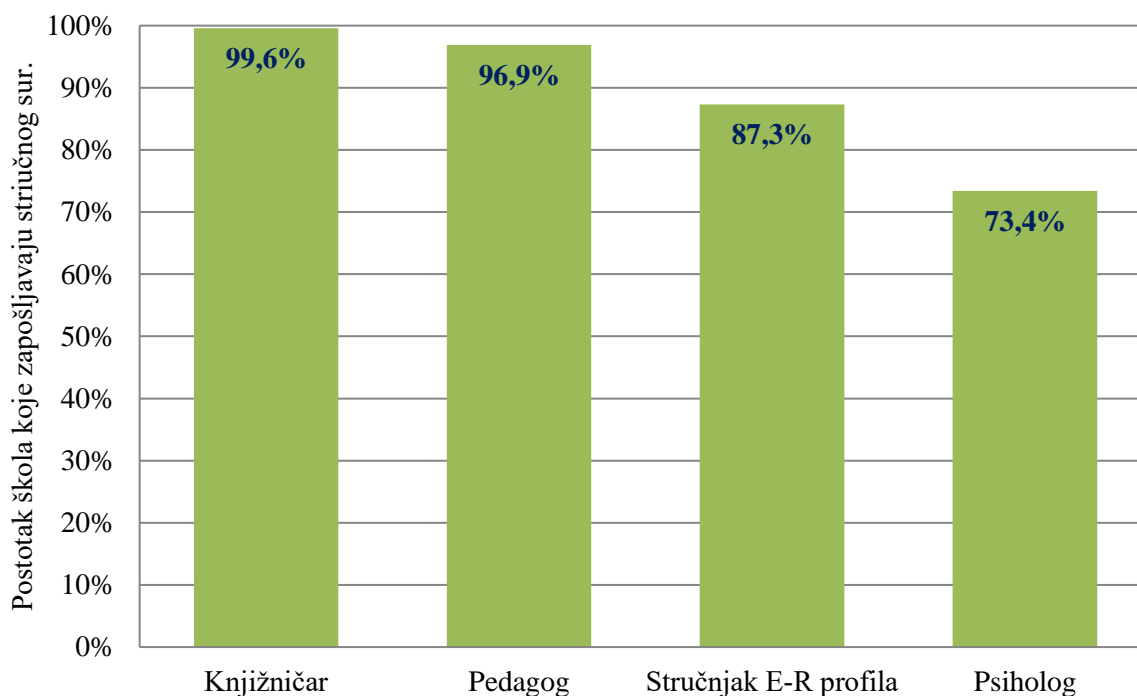
Slika 3. Osnovne škole podijeljene u kategorije s obzirom na veličinu škole, odnosno na broj upisanih učenika (N=880)

ŠKOLE S VIŠE OD 500 UČENIKA (N=229)

U ukupno 229 velikih osnovnih škola, školski knjižničar je na radnom mjestu stručnog suradnika zaposlen u 99.6%, pedagog u 96.9%, stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila u 87.3%, a psiholog u 73.4% velikih osnovnih škola (Slika 4).

Slika 4. Postotak osnovnih škola s preko 500 učenika, u kojima je na radnom mjestu stručnog suradnika zaposlen: knjižničar / pedagog / stručnjak E-R profila / psiholog

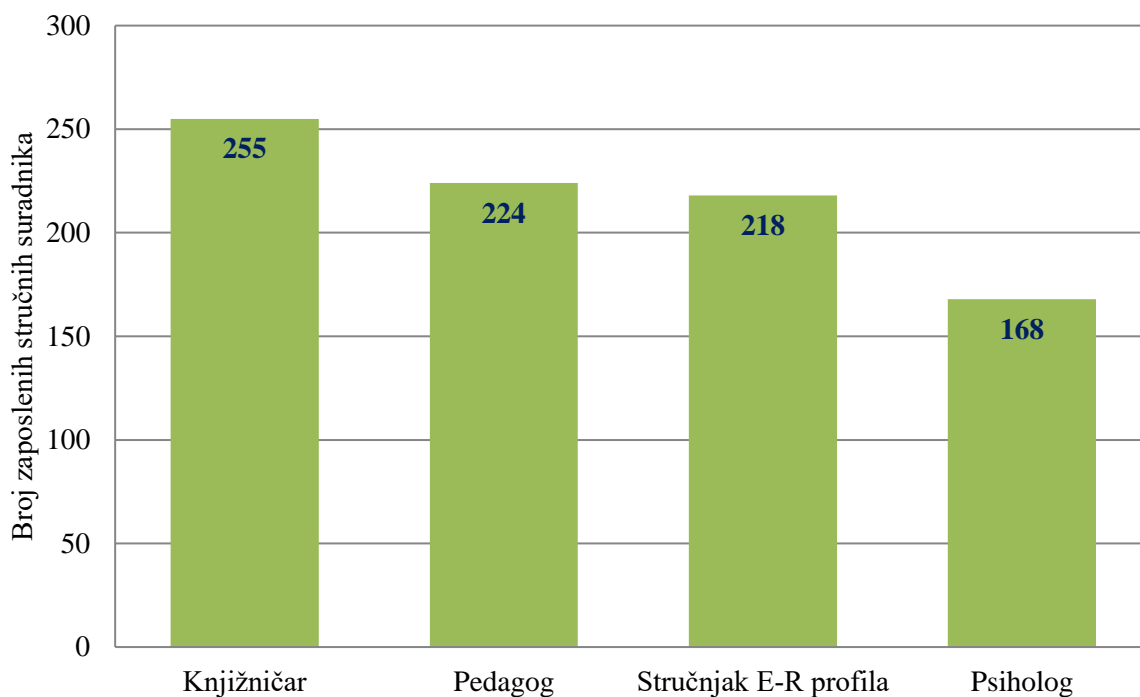

U tim je školama na radnim mjestima stručnih suradnika zaposleno ukupno: 255 knjižničara, 224 pedagoga, 218 stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila i 168 psihologa (Slika 5).

Od ukupno 229 takvih škola s više od 500 učenika (Tablica 1):

- 135 škola ima stručne suradnike sva 4 profila,
- 90 škola ima stručne suradnike 3 profila, od kojih:
 - 58 škola nema psihologa,
 - 25 škola nema stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
 - 6 škola nema pedagoga,
 - 1 škola nema knjižničara,
- 4 škole imaju suradnike samo 2 profila, od čega:
 - 3 škole nemaju psihologa ni stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila
 - 1 škola nema pedagoga ni stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila.

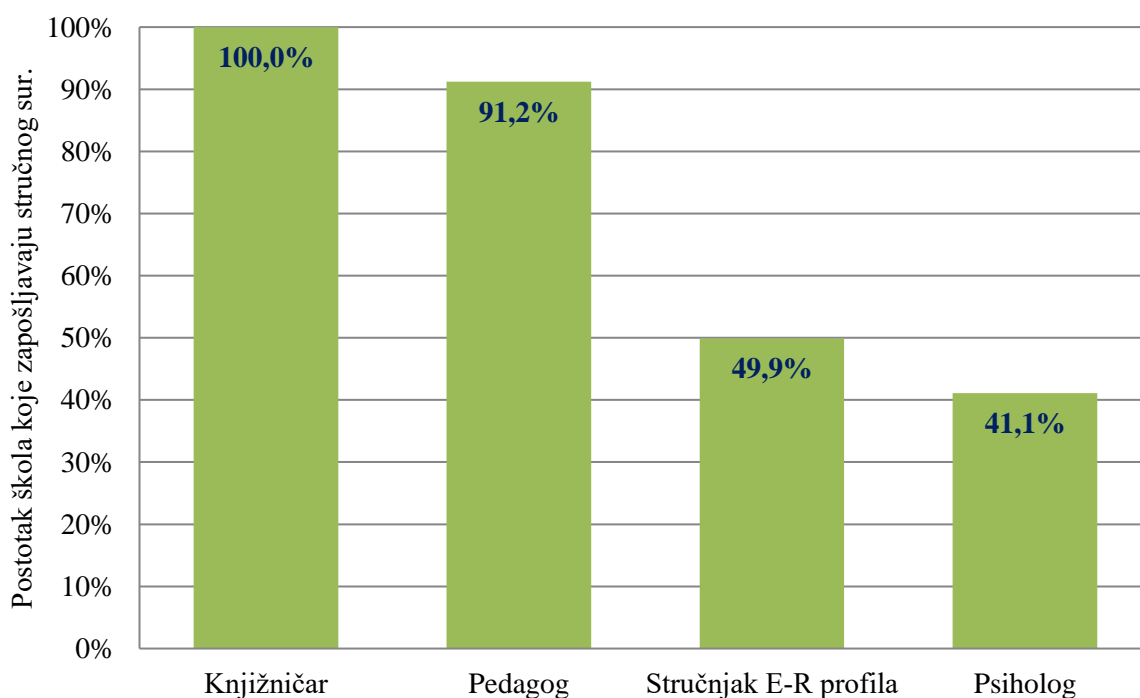
Slika 5. Broj i profil stručnih suradnika zaposlenih u 229 škola koje pohađa 500 ili više učenika

ŠKOLE S UPISANIH 181 DO 500 UČENIKA (N=399)

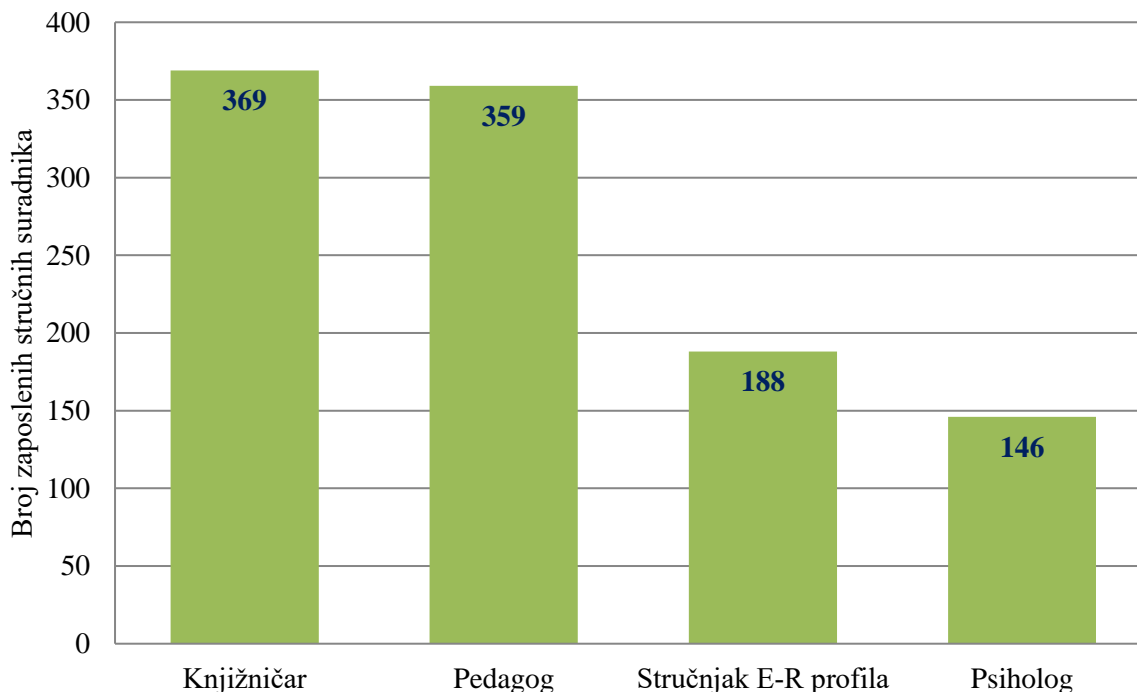
U svih 399 škola s upisanih 181 do 500 učenika zaposlen je školski knjižničar. Pedagog je zaposlen u 91.2%, stručnjak E-R profila u 49.4%, a psiholog u 41.1% tih škola (Slika 6).

Slika 6. Postotak osnovnih škola s upisanih 181-500 učenika (N=399), u kojima je na radnom mjestu stručnog suradnika zaposlen: knjižničar / pedagog / stručnjak E-R profila / psiholog

U 399 osnovnih škola srednje veličine je na radnim mjestima stručnih suradnika zaposleno: 369 knjižničara, 359 pedagoga, 188 stručnjaka E-R profila i 146 psihologa (Slika 7).

Slika 7. Ukupan broj stručnih suradnika zaposlenih u 399 škola koje pohađa 181-500 učenika s obzirom na profesiju

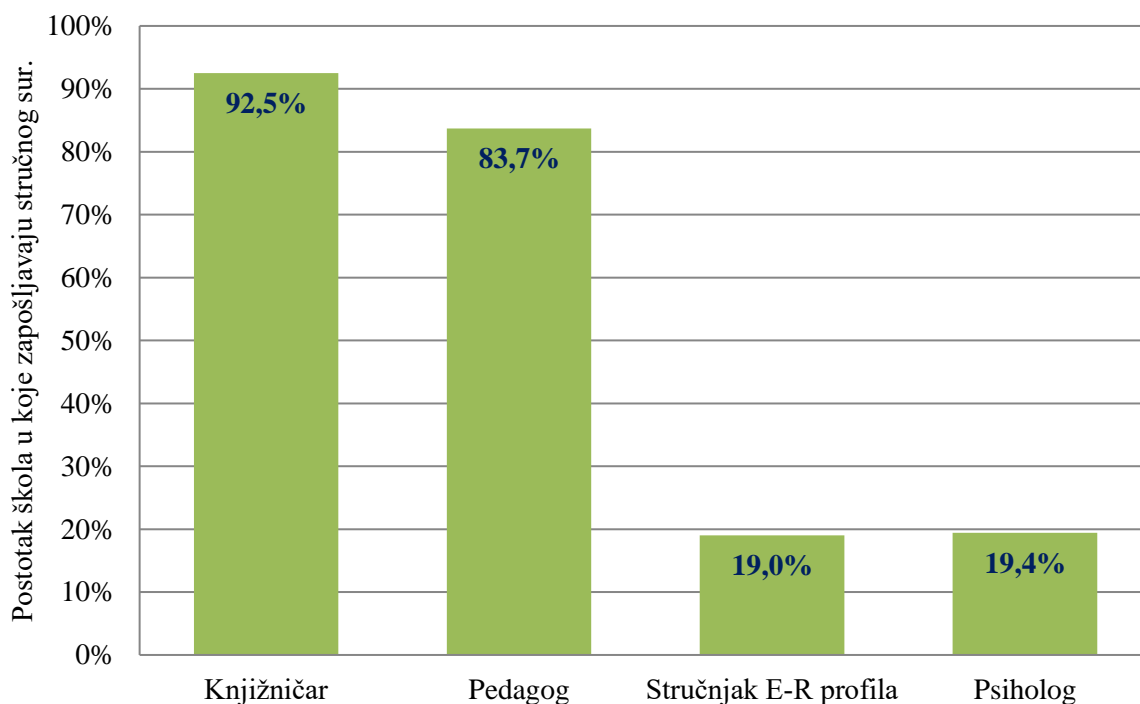
Od 399 srednje velikih osnovnih škola (Tablica 1):

- 62 škole imaju stručne suradnike sva 4 profila,
- 202 škole ima stručne suradnike 3 profila, od kojih:
 - 114 škola nema psihologa,
 - 73 škole nema stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
 - 15 škola nema pedagoga,
- 135 škola imaju suradnike samo 2 profila, od čega:
 - 115 škola nema psihologa ni stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
 - 14 škola nema pedagoga ni stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
 - 6 škola nema psihologa ni pedagoga.

ŠKOLE KOJE POHAĐA MANJE OD 181 UČENIKA

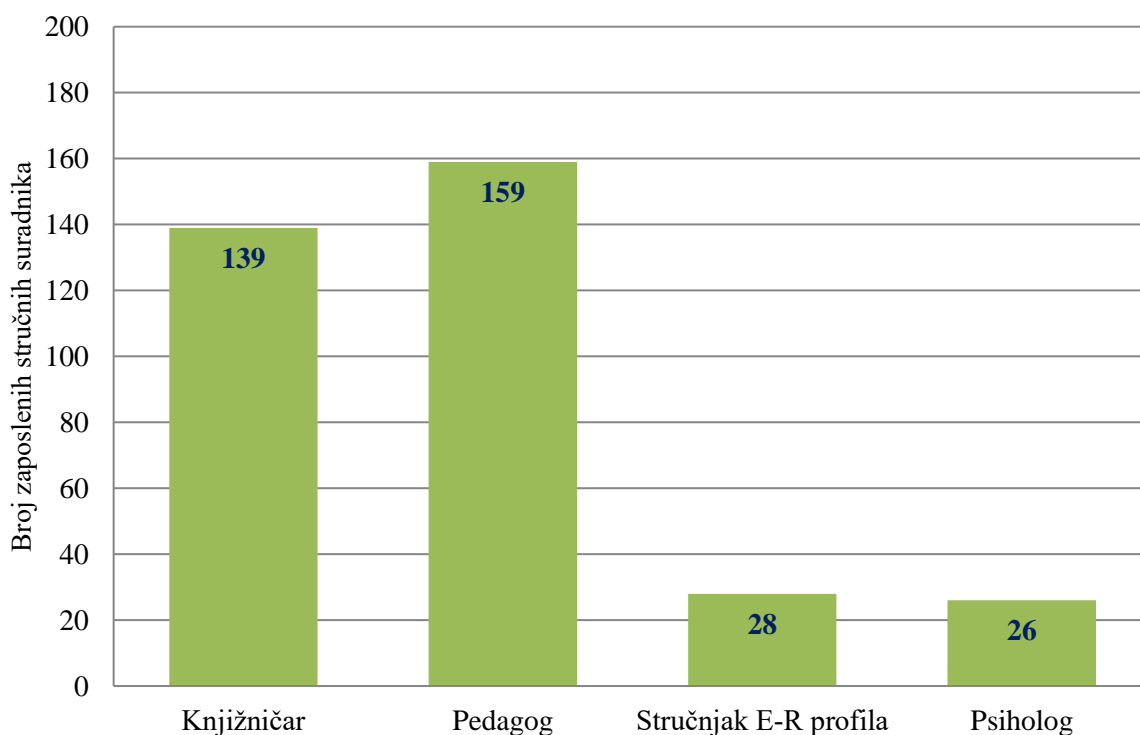
Osnovnih škola s upisanih 180 ili manje učenika ukupno je 252. Školski knjižničar je na radnom mjestu stručnog suradnika zaposlen u 92.5%, pedagog u 83.7%, stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila u 19.0%, a psiholog u 19.4% osnovnih škola najmanje veličine (Slika 8).

Slika 8. Postotak osnovnih škola sa 180 ili manje učenika, koje na radnom mjestu stručnog suradnika zapošljavaju knjižničara, pedagoga, stručnjaka E-R profila i/ili psihologa (N=252)

U 252 osnovne škole, sa 180 ili manje učenika, na radnom mjestu stručnog suradnika zaposleno je: 139 knjižničara, 159 pedagoga, 28 stručnjaka E-R profila i 26 psihologa (Slika 9).

Slika 9. Ukupan broj i profil stručnih suradnika zaposlenih u 252 škole s manje od 181 učenika

Od 252 osnovne škole s upisanih 180 ili manje učenika (Tablica 1):

- 7 škola ima stručne suradnike sva 4 profila,
- 46 škola ima stručne suradnike 3 profila, od kojih:
 - 23 škole nema psihologa,
 - 16 škola nema stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
 - 7 škola nema pedagoga,
- 180 škola ima suradnike samo 2 profila, od čega:
 - 152 škole nema psihologa ni stručnjaka E-R profila,
 - 15 škola nema pedagoga ni stručnjaka E-R profila,
 - 10 škola nema psihologa ni pedagoga,
 - 3 škole nema stručnjaka E-R profila ni knjižničara,
- 15 škola ima samo jednog stručnog suradnika, od čega:
 - 10 škola ima samo pedagoga,
 - 3 škole imaju samo knjižničara,
 - 1 škola ima samo stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila,
 - 1 škola ima samo psihologa,
- 4 škole nemaju nijednog stručnog suradnika.

Prikaz broja i vrste stručnih suradnika s obzirom na veličinu škole, sadržan je u Tablici 1.

Tablica 1. Sumarni prikaz profila i broja stručnih suradnika u osnovnim školama RH, kategoriziranim u tri skupine s obzirom na broj upisanih učenika

Stručni suradnici		Veličina škole (broj upisanih učenika)			Sve škole (n=880)
Broj profila s.s.	Profil sur.	preko 500 (n=229)	180-500 (n=399)	do 180 (n=252)	
4 profila	Ukupno	135	62	7	204
3 profila	Ukupno	90	202	46	338
	K+Pe+ER	58	114	23	195
	K+Pe+Ps	25	73	16	114
	K+ER+Ps	6	15	7	28
	Pe+ER+Ps	1	0	0	1
2 profila	Ukupno	4	135	180	319
	K+Pe	3	115	152	270
	K+Ps	1	14	15	30
	K+ER	0	6	10	16
	Pe+Ps	0	0	3	3
	Pe+ER	0	0	0	0
	ER+Ps	0	0	0	0
1 profil	Ukupno	0	0	15	15
	Pe	0	0	10	10
	K	0	0	3	3
	ER	0	0	1	1
	Ps	0	0	1	1
0 (nema stručne sur.)		0	0	4	4
UKUPAN BROJ ŠKOLA		229	399	252	880

UČENICI S TEŠKOĆAMA I STRUČNJACI E-R PROFILA

DPS propisuje pravo na stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila onim školama koje imaju 15 ili više učenika s teškoćama integriranih u redovite razredne odjele. Škola u koje je upisano 15 ili više učenika s teškoćama je ukupno 530, a čak 156 od tih 530 škola ne zapošljava stručnog suradnika E-R profila. Svaka od tih 156 škola, pod uvjetom da je najmanje 15 učenika s teškoćama integrirano u redovite razredne odjele, sukladno državnom pedagoškom standardu ima pravo zaposliti stručnjaka E-R profila.

Međutim istovremeno, stručnjake E-R profila na radnom mjestu stručnog suradnika zapošljava čak 71 osnovna škola koja ima manje od 15 upisanih učenika s teškoćama, a pritom se postavlja pitanje koje pravne odredbe to omogućuju.

DISKUSIJA

Glavni cilj istraživanja je realiziran, izrađena je baza podataka za svih 880 osnovnih škola na području RH (PRILOG A). Analizom podataka sadržanih u toj bazi, ustanovljeno je da 98% tih škola zapošljava školskog knjižničara, 91% školskog pedagoga, 51% stručnjaka E-R profila, a 43% psihologa. U osnovnoškolskom sustavu zaposleno je 763 knjižničara, 742 pedagoga, 434 stručnjaka E-R profila i 340 psihologa (Slika 2).

Ustanovljeno je da velik broj osnovnih škola zapošljava manji broj stručnih suradnika od broja propisanog Zakonom i DPS-om. Povrh toga, u mnogim školama koje imaju dovoljan broj stručnih suradnika, ti suradnici nisu adekvatnog profila.

Čak 233 osnovne škole zapošljavaju manji broj stručnih suradnika od broja propisanog državnim pedagoškim standardom. Od te 233 škole se deficitom stručnih suradnika, knjižničara zapošljava 217, pedagoga 200, stručnjaka E-R profila 60, a psihologa svega 42 škole. Te informacije sasvim nedvosmisleno ukazuju na to da su psiholozi i stručnjaci E-R profila (logopedi, edukacijski rehabilitatori i socijalni pedagozi) podzastupljeni u osnovnoškolskom sustavu, uz napomenu da mogućnost zapošljavanja psihologa ima svaka od 233 škole s nedovoljnim brojem stručnih suradnika, dok stručnjaka E-R profila ima pravo zaposliti 156 škola, jer preostale nemaju potrebu, odnosno nemaju 15 ili više djece s teškoćama.

Pedagoga zapošljava 797 od 880 škola. Međutim, od 83 škole koje nemaju pedagoga, 41 škola bi ga sukladno DPS-u morala zapošljavati. Radi se o manjim osnovnim školama, u koje je upisano manje od 181 učenika, a ključni problem je pritom taj što 33 od te 41 škole već zapošljavaju broj stručnih suradnika koliki je propisan DPS-om.

Sumirano, analizom su utvrđena sljedeća odstupanja od normi propisanih DPS-om:

- a) 233 škole zapošljavaju nedovoljan broj stručnih suradnika,
- b) 41 škola ne zapošljava pedagoga iako bi ga morala zapošljavati,
- c) 156 škola s 15 ili više učenika s teškoćama ne zapošljava stručnjaka E-R profila, uz napomenu da od tih 156 škola treba izuzeti one u kojima učenici s teškoćama (min. 15) nisu integrirani u redovite razredne odjele (broj takvih škola nismo u mogućnosti

precizirati, ali sigurno je da većina od 156 škola ima 15 ili više integriranih učenika s teškoćama)

d) 71 škola zapošljava stručnjaka E-R profila iako ima manje od 15 učenika s teškoćama.

Ukupno je 326 osnovnih škola koje ne zadovoljavaju norme propisane DPS-om, odnosno ne zapošljavaju dovoljan broj stručnih suradnika. S druge strane, 71 škola zapošljava stručnjaka E-R profila na radnom mjestu stručnog suradnika usprkos malom broju učenika s teškoćama, što je diskutabilno s obzirom na državni pedagoški standard.

Lista s detaljnim podacima o 326 osnovnih škola, koje ne zadovoljavaju norme državnog pedagoškog standarda (specificirano iznad pod točkama a, b i c), u smislu da imaju nedovoljan ukupan broj stručnih suradnika ili im nedostaje stručni suradnik odgovarajućeg profila, priložena je ovom elaboratu (PRILOG B). U Prilogu B nalazi se i lista s detaljima o 71 školi (specificirano iznad pod točkom d) koje zapošljavaju stručne suradnike E-R profila, iako ne zadovoljavaju uvjet broja učenika s teškoćama propisan DPS-om. Na primjer, [Osnovna Škola Vladimir Gortan u Rijeci](#) ima između 181 i 500 učenika, a prema tome bi trebala imati pravo na 3 stručna suradnika. S obzirom na to da je DPS-om propisano kako škola s 15 ili više djece ima pravo na stručnjaka E-R profila, ova bi škola trebala zapošljivati knjižničara, psihologa i pedagoga, međutim škola zapošljava knjižničara, pedagoga i dva logopeda (svi zaposleni s punim radnim vremenom). Time je zatvorena mogućnost zapošljavanja psihologa u toj školi, jer ona prema DPS-u ima pravo na 3 suradnika, a zapošljava ih 4.

Osim 71 škole navedene u Prilogu B, i u nekim drugim školama je broj stručnih suradnika veći od broja propisanog DPS-om. Jedna od takvih škola je primjerice [Osnovna škola Šime Budinića u Zadru](#), koja zapošljava ukupno 7 stručnih suradnika (3 knjižničara, pedagoga, psihologa, logopeda i socijalnog pedagoga). Isto tako, osim 326 škola navedenih u Prilogu A, koje imaju nedovoljan broj stručnih suradnika (općenito ili pojedinog profila), izvjesno je da ima još škola s deficitom stručnih suradnika, međutim nije ih bilo moguće sa sigurnošću identificirati, s obzirom na to da nam nije dostupno pravno tumačenje DPS-a.

OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Tri su ključna ograničenja ovog istraživanja, a prvo od njih je spomenuto pravno tumačenje, koje smo zatražili 20. siječnja 2020. godine, a do danas nismo dobili odgovor nadležnog ministarstva. Neka od naših pitanja su sljedeća..

Jedno pitanje odnosi se na čl. 14. st. 4. DPS-a. Ako škola ima 40 učenika s rješenjem o primjerenom obliku školovanja, znači li to da škola ima pravo na 2 stručna suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila? Drugim riječima, je li broj učenika između 15 i 20 u stavku 4. određen iz razloga što se na na taj broj djece treba zaposliti jedan stručni suradnik pa samim time ako broj djece prelazi 20, potrebno je zaposliti još jednog stručnog suradnika?

Drugo pitanje je sljedeće: ako se stručni suradnik zapošljava temeljem čl. 14. st. 4. DPS-a, ulazi li on u kvotu od 3 odnosno 4 stručna suradnika, koji se zapošljavaju temeljem čl. 14. st. 3. DPS-a tj. temeljem broja djece u školi? Primjerice, škola ima preko 500 učenika, prema tome u skladu s čl. 14. st. 3. DPS-a ima pravo na 4 stručna suradnika. Ako ista škola ima 40 učenika s

rješenjem o primjerenom obliku školovanja, ima li škola pravo zaposliti 6 stručnih suradnika, od kojih bi 4 dolazila iz „kvote“ prema ukupnom broju učenika, a 2 iz „kvote“ prema broju učenika s rješenjem o primjerenom obliku školovanja ili ima pravo zaposliti samo 4 stručna suradnika?

Osim pravnog tumačenja, u podlozi nedostataka ovog istraživanja je i činjenica da manji broj škola nije imao objavljene godišnje planove i programe na mrežnoj stranici. Te smo dokumente još prošle godine zatražili od MZO-a, ali do datuma objave ovog elaborata nismo dobili odgovor niti traženu dokumentaciju pa smo zbog toga do podataka došli iz manje pouzdanih izvora poput prošlogodišnjeg GPP-a i slično, što za posljedicu ima određene nepreciznosti.

Sljedeće ograničenje odnosi se na pripravnike privremeno zaposlene na radnim mjestima stručnog suradnika. Naime, od MZO-a smo zatražili i podatke o tome u kojim osnovnim školama su zaposleni pripravnici, međutim, s obzirom na to da nam te informacije nisu dostavljene, pripravnici ovim istraživanjem nisu obuhvaćeni.

Od ograničenja nevezanih za uskratu informacija, potrebno je spomenuti ljudski faktor, odnosno greške unositelja podataka. Kako bismo taj izvor pogreške sveli na minimum, provedena je dvostruka kontrola cjelokupne baze. Postotak škola s pogrešno upisanim jednim ili više podataka u drugom valu kontrole iznosio je zadovoljavajućih 1.8%.

Za kraj, moguća odstupanja stvarnog stanja na terenu od stanja u bazi mogu biti i posljedica promijenjenih okolnosti (na primjer ako je u zadnjih 60 dana došlo do novog zapošljavanja ili prekida radnog odnosa sa stručnim suradnikom), a ujedno i možebitnih pogrešaka u dokumentaciji koje škola objavljuje na mrežnoj stranici.

ZAKLJUČAK

Izradili smo bazu podataka o stručnim suradnicima zaposlenim u svih 880 osnovnih škola u RH. Analizom podataka ustanovili smo da knjižničara zapošljava 97.7%, pedagoga 90.6%, stručnjaka E-R profila 50.6%, a psihologa 43.3% osnovnih škola. Čak 233 osnovne škole zapošljava manji broj stručnih suradnika od ukupnog broja propisanog državnim pedagoškim standardom. U 217 od tih 233 škole zaposlen je knjižničar, pedagog u 200, stručnjak E-R profila u 60, a psiholog u svega 42 škole u kojima je broj stručnih suradnika manji od norme propisane Zakonom i državnim pedagoškim standardom. Te informacije sasvim nedvosmisleno ukazuju na to da su psiholozi, a potom i stručnjaci E-R profila (logopedi, edukacijski rehabilitatori i socijalni pedagozi) podzastupljeni u osnovnoškolskom sustavu. Pritom napominjemo da svaka od 233 škole s nedovoljnim ukupnim brojem stručnih suradnika ima pravo zaposliti psihologa (izuzev 42 u kojima je već zaposlen), dok pravo zapošljavanja stručnjaka E-R profila ima 156 škola, a preostale imaju upisan manji broj djece s teškoćama od kriterija za zapošljavanje stručnjaka E-R profila propisanog DPS-om. Osim toga, u nekim školama smo ustanovili da imaju adekvatan ukupan broj stručnih suradnika, ali da im nedostaje stručnjak određenog profila. Kada se te škole pribroje spomenutim školama koje imaju nedovoljan ukupan broj suradnika, dolazimo do broja od 326 osnovnih škola koje su ispod norme propisane DPS-om. Popis i sve detalje o tim školama, dostavili smo Pravobraniteljici za djecu i prosvjetnoj inspekciji zajedno s ovim elaboratom.

REFERENCE

- American School Counselor Association, ASCA (2005). *Position Statement: Comprehensive School Counseling Programs*. Preuzeto 3.siječnja 2020. sa <http://www.schoolcounselor.org>.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bilić, V., Buljan-Flander, G. i Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Carrell, S. E. i Carrell, S. A. (2006). Do lower student to counselor ratios reduce school disciplinary problems?. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, 5(1).
- Cook, C. R., Jimerson, S. R. i Begeny, J. C. (2010). A model for predicting the presence of school psychology: An international examination of sociocultural, sociopolitical and socioeconomic influences. *School Psychology International*, 31(4), 438-461.
- Curtis, M. J., Hunley, S. A. i Grier, J. E. C. (2002). Relationships among the professional practice and demographic characteristics of school psychologists. *School Psychology Review*, 31(1), 30-42.
- Dragaš Zubalj, N. i Roviš, D. (2019) Županijski model prerasta u nacionalni; *Narodni zdravstveni list*; 61(716-717), 7-9.
- EFPA (2001). *Task Force on Psychologists in the Educational System – Report GA London* Pristupljeno 30.prosinca 2019. na <http://www.efpa.be>
- Farrell, P. (2009). The developing role of school and educational psychologists in supporting children, schools and families. *Papeles del Psicólogo*, 30(1), 74-85.
- Farrell, P. T. (2010). School psychology: Learning lessons from history and moving forward. *School Psychology International*, 31(6), 581-598.
- Farrell, P., Jimerson, S. R., Kalamouka, A. i Benoit, J. (2005). Teachers' perceptions of school psychologists in different countries. *School Psychology International*, 26(5), 525-544.
- Forlin, C. (2010). The role of the school psychologist in inclusive education for ensuring quality learning outcomes for all learners. *School Psychology International*, 31(6), 617-630.
- Hagemeier, C., Bischoff, L., Jacobs, J. i Osmon, W. (1998). *Role Perceptions of the School Psychologist by School Personnel*. Paper presented at the Annual National Convention of the National Association of School Psychologists (30th, Orlando, FL, April 14-18, 1998). Preuzeto 28. prosinca 2019. sa <https://eric.ed.gov/?id=ED420023>
- Jelic Tuscic, S., Buljan Flander, G. i Mateskovic, D. (2013). The Consequences Of Childhood Abuse. *Pedijatrija Danas: Pediatrics Today*, 9(1), 24-35.
- Jimerson, S. R., Stewart, K., Skokut, M., Cardenas, S. i Malone, H. (2009). How many school psychologists are there in each country of the world? International estimates of school

psychologists and school psychologist-to-student ratios. *School Psychology International*, 30(6), 555-567.

Merrell, K. W., Ervin, R.A. and Gimpel, G. A. (2011). *School Psychology for the 21st Century: Foundations and Practices*. New York: The Guilford Press

Morawska, A. i Sanders, M. R. (2009). Parenting gifted and talented children: Conceptual and empirical foundations. *Gifted Child Quarterly*, 53(3), 163-173.

Muslić, Lj. (2018). Reagirati na vrijeme; *Rizik*, 21, 6-8.

Oakland, T. D. i Jimerson, S. R. (2007). 'School Psychology Internationally: A Restrospective View and Influential Conditions', u S. R. Jimerson, T. D. Oakland and P. T. Farrell (eds) *The Handbook of International School Psychology*, pp. 453–62. Thousand Oaks, CA: Sage.

Reinke, W. M., Stormont, M., Herman, K. C., Puri, R. i Goel, N. (2011). Supporting children's mental health in schools: Teacher perceptions of needs, roles, and barriers. *School Psychology Quarterly*, 26(1), 1-13.

Roe, R. A. (2011). EFPA Position Paper on Psychologists in the Educational System and Their Contribution to Lifelong Learning: (October 15, 2010). *European Psychologist*, 16(1), 79-80.

Roviš, D. (2018) Pomoći djeci da steknu otpornost; *Rizik*, 21, 3-4.

Šućur, Z., Babić, Z., Urban I., & Baran. J. (2016). *Struktura naknada, izdaci, i korisnici socijalne zaštite u Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih, Program Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj.

Tomljanović, N. (2019). Mentalno zdravlje djece s intelektualnim teškoćama: omogućiti adekvatno odrastanje djeci koja su drukčija. *Narodni zdravstveni list*, 61(716-717), 14-16.

Webb, J. T. (1994). *Nurturing social emotional development of gifted children*. Reston, VA: ERIC Clearinghouse.